

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Факультет мистецтв і художньо-освітніх технологій

Кафедра музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Формування музичного мислення школярів у школах мистецтв

Студентки 2 курсу групи 2 МММз

Галузі знань 02 Культура і мистецтво

Спеціальності 025 Музичне мистецтво

Сафронюк Анни Володимирівни

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,

професор Мозгальова Н.Г.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ оцінка ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Вінниця –2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	6
1.1. Музичне мислення: філософо-психологічний аспект.....	6
1.2. Особливості та види музичного мислення.....	13
1.3. Метро-ритмічне чуття як основа музичного мислення школярів.....	23
Висновки до 1 розділу.....	35
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ В ШКОЛАХ МИСТЕЦТВ.....	37
2.1. Структурні компоненти музичного мислення школярів.....	37
2.2. Педагогічні умови формування музичного мислення школярів.....	44
2.3. Методика формування музичного мислення школярів.....	52
Висновки до 2 розділу.....	69
ВИСНОВКИ.....	73
ЛІТЕРАТУРА.....	76
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена суспільними перетвореннями, що відбуваються в Україні під впливом соціально-економічних та культурних змін, які призвели до трансформації багатьох музично-педагогічних орієнтирів. Відповідно особливої значущості набуває проблема художньо-естетичного та інтелектуального розвитку школярів, що включає і формування музичного мислення.

Залучення учнів школи мистецтв до різнопланового загального та фахового пізнання сприяє розвитку та результативності їх музичного мислення. Відповідно, важливим аспектом навчання учнів гри на фортепіано є систематичне збагачення наукового та музичного тезауруса, накопичення піаністичного репертуару.

Проблема музичного мислення займає важливе місце в наукових працях сучасних науковців: філософів (В. Андрущенко), психологів (Г. Костюк), педагогів (В. Шахов). Також вона активно розроблялась музикознавцями (М. Давидов, В. Москаленко) та представниками мистецької педагогіки України (Н. Батюк, Н. Антонець, Т. Кремешна, Н. Мозгальова, О. Полотайко, О. Спіліоті та ін.). Не зважаючи на значну розробленість даного питання, проблема формування музичного мислення школярів у школах мистецтв залишається мало вивченою.

Термін «музичне мислення» часто використовується в естетичних, філософських, музикознавчих та психолого-педагогічних дослідженнях. Проте, серед вчених немає єдності поглядів на його зміст та сутність. Філософи розглядають мислення як вищу форму відображення об'єктивної реальності, що складається в цілеспрямованому, опосередкованому і узагальненому пізнанні суб'єктом існуючих зв'язків і відносин предметів і явищ, в творчому творенні нових ідей, в прогнозуванні подій і дій. Психологи

вважають мислення психічним процесом відображення об'єктивної реальності, який є вищим ступенем людською пізнання. Музикознавці розглядають музичне мислення як специфічний інтелектуальний процес усвідомлення своєрідності, закономірностей музичної культури та розуміння творів музичного мистецтва.

Не зважаючи на те, що проблема розвитку музичного мислення у процесі навчання і виховання вже неодноразово розглядалась у працях сучасних науковців, питання формування музичного мислення школярів у школах мистецтв є недостатньо вивченим. Це зумовило й вибір теми дослідження «Формування музичного мислення школярів у школах мистецтв».

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та розробленні методики формування музичного мислення школярів у школах мистецтв.

Об'єкт дослідження – процес фортепіанного навчання школярів у школах мистецтв.

Предмет дослідження – методика формування музичного мислення школярів у школах мистецтв.

Відповідно до мети, об'єкта і предмета визначено такі завдання дослідження:

1. Уточнити поняття “музичне мислення” на основі теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, музикознавчої літератури.
2. Розкрити зміст і компонентну структуру музичного мислення школярів.
3. Визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування музичного мислення школярів.
4. Розробити методику формування музичного мислення школярів у школах мистецтв.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософські положення про природу і сутність мислення (Аристотель, І. Кант, Г. Сковорода та ін.); психологічні дослідження щодо функціонування і розвитку творчого мислення особистості (С. Максименко, Ю. Трофімов); музикознавчі підходи до з'ясування змісту і структури музичного мислення особистості (Л. Дис, І. Котляревський, В. Москаленко, І. Пясковський); педагогічні аспекти формування музичного мислення у процесі навчання (Н. Антонець, А. Корженевський, Т. Кремешна, Н. Мозгальова, та ін.).

Для реалізації поставлених завдань використано наступні **методи дослідження**: теоретичні – аналіз і синтез емпіричного матеріалу, його класифікація, систематизація, порівняння та узагальнення; діагностичні – анкетування, інтерв'ювання, бесіда; обсерваційні – спостереження, самоспостереження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: узагальнено науково-теоретичні підходи до з'ясування сутності феномена “мислення”; уточнено поняття “музичне мислення”, виявлено його зміст і компонентну структуру; розроблено педагогічні умови

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні методики формування музичного мислення школярів у школах мистецтв.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення, рекомендації, результати дослідження доповідалися регіональній і факультетській наукових конференціях.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації знайшли відображення у 2 одноосібних публікаціях у матеріалах конференцій.

Експериментальна база дослідження – Вінницька школа мистецтв «Вишенька».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків списку використаних джерел (78 найменувань, з них 7 – іноземною мовою).

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Реалії сьогодення та вимоги держави до змісту виховання підростаючого покоління актуалізують необхідність зосередження уваги на проблемі формування особистості школярів, розвитку їх музичного мислення. Оптимальність здійснення згаданого процесу у школах мистецтв забезпечується психологічними особливостями дітей, що є чинниками їхньої відкритості для педагогічного впливу, готовності до самостійного засвоєння нових знань, розвитку чуттєво-емоційної, вольової і розумової сфер.

Розв'язання проблеми формування музичного мислення школярів ґрунтується на теоретико-методологічних основах феномену мислення, на значних здобутках в педагогічній спадщині, на досягненнях педагогічної, психологічної, соціальної та музикознавчої наук щодо навчання у школах мистецтв і має враховувати практику гуманістичної педагогіки та розвиваючого навчання.

Аналіз наукових праць дозволив визначити, що музичне мислення – це моделювання об'єктивної реальності за допомогою звукообразних уявлень. Рівні музичного мислення визначаються згідно принципу звукообразного осмислення музичного тексту: метро-ритмічний і мелодичний утворюють горизонталь, а ладо-гармонічний – вертикаль музичного твору. Розглянуто декілька видів музичного мислення: інструментальне, оркестрове, симфонічне

2. Головними умовами формування музичного мислення визначено такі: взаємозв'язок різних видів мистецтв, розвиток пізнавального інтересу школярів, розвиток творчої самостійності школярів в процесі фортепіанних занять. Взаємозв'язок різних видів мистецтв на заняттях фортепіано сприятиме набуттю мистецьких знань, збагаченню емоційно-почуттєвої

сфери, підвищенню мотивації до фортепіанного навчання. Розвиток творчої самостійності школярів в процесі фортепіанних занять передбачає правильний підбір творів, що відповідають пізнавальним можливостям школярів, а також меті та завданням навчання у школах мистецтв. Розвиток пізнавального інтересу школярів в процесі фортепіанного навчання проявляється у зацікавленості фортепіанним мистецтвом, бажанні пізнати якого більше фортепіанних творів, прагненні їх виконувати.

3. Структуру музичного мислення складають мотиваційний, емоційний та когнітивний компоненти. Мотиваційний компонент музичного мислення школярів виражає їх інтерес та захопленість музичною діяльністю, направленість на виконавське зростання та самовдосконалення. Емоційний компонент виражає здатність школярів до яскравого художньо-образного виконання музичних творів, вміння спрямувати власні емоції на виконання. Когнітивний компонент містить необхідні знання, вміння та навички в сфері музичного мистецтва, вміння яскраво відтворювати художні образи музичних творів та адекватно оцінювати власне виконання. Цей компонент передбачає широку ерудицію школярів, розуміння специфіки музичної діяльності.

4. Доведено, що музичне мислення – це основа повноцінного естетичного розвитку школярів. Це забезпечується такими ознаками навчального процесу у школах мистецтв: позитивна педагогічна взаємодія, гнучкість, цілеспрямованість, змістова наповненість форм і методів навчання; можливість включення школярів до різноманітних видів музичної діяльності. Використання в методиці різноманітних форм і методів фортепіанного навчання школярів, врахування їх індивідуальних здібностей і психологічних особливостей, створення ситуацій вибору, ситуацій успіху підвищує рівень музичного мислення школярів, а також формує самостійність як рису особистості майбутнього громадянина. З'ясовано, що сучасна фортепіанна

музика у структурі навчальної діяльності в школах мистецтв здатна забезпечити оптимальність формування музичного мислення школярів. Сутність її впливу на творчий розвиток школярів полягає у збагаченні емоційно-почуттєвого потенціалу в процесі «проникнення» в світ музичного твору; розвитку уяви та фантазії, розширенні пізнавальних інтересів, світосприйняття та світовідчуття; у зміцненні позиції школярів у випадках самостійного вибору та життєвої позиції загалом; в удосконаленні міжособистісних стосунків між школярами.

5. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що запропонована нами методика значно підвищує рівень сформованості музичного мислення школярів, прищеплює любов до фортепіанної музики, виховує художній смак і вміння розбиратися в складних явищах сучасного музичного мистецтва.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів формування музичного мислення школярів. Подальший розвиток цього напрямку пов'язаний з виявленням наступності між музичним вихованням дітей у дитячому садку і їхнім подальшим навчанням у школі мистецтв, з виявленням сутності впливу позакласної музичної діяльності на ефективність формування музичного мислення школярів, з виявленням його значення для успішності навчання в школі мистецтв.

АННОТАЦІЯ

В роботі представлено теоретичні основи формування музичного мислення, визначено особливості та види музичного мислення, обґрунтовано, що власного практичного досвіду та методичної літератури з проблеми дослідження розроблено методику формування музичного мислення наукової літератури визначено структурні компоненти музичного мислення основою музичного мислення є метро-ритмічне чуття. На основі аналізу розглянуто його філософо-психологічний та музикознавчий аспекти, школярів у школах мистецтв.